

СЕКРЕТНИЙ КОМПЛЕКС ВПРАВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДУМОК ГОЛОВИ

ПІСЛЯ дискусії про Шевченківську премію, що ми її провели в одному зі столичних клубів, вдалося підслухати цікавий відгук однієї з відвідувачок: «Наступного разу треба теж піти. Бо від теперішнього життя тупієш. А тут навіть якісь думки в голові заворушилися». Це сказала викладач університету, і з нею можна погодитися. Ми й справді потрошку тупіємо. І не тільки викладачі – студенти, менеджери, піарщики, продавці. А що – на роботі тасуєш інформацію сюди-туди, сортуєш файли, перекладаєш папірці. Плани, звіти, накладні, доповідні – де тут, власне, думка? Те, що раніше гордовито називалося розумовою працею, сьогодні перетворилося на звичайну інформаційну поденщину, а визначення «інтелігенція» вже можна сміливо міняти на «інформаційний пролетаріат» – переробник кілобайтів та друкованих знаків.

І справді, давайте проаналізуємо свою щоденну діяльність – скільки часу ми власне думаємо, виробляємо нові ідеї, хоч би на мікрорівні? Той, хто скаже, що 10% робочого дня, може сміливо вважати себе Леонардо да Вінчі. Бо у більшості подібний показник навряд чи перетне межу 1%. Складання звітів чи пошук новин в Інтернеті навряд чи можуть претендувати на високе звання розумової праці.

Ми не дарма почали зі слів університетського викладача – якщо навіть вони скаржаться на отупіння, то куди вже решті професій? Інформаційний пролетаріат прокидається під звуки заводського гудка зі свого мобільного телефону і вирушає до станка-комп'ютера переробляти інформацію. А після – як і годиться пролетаріату – прямує до пивниці або тупо сидить біля телевізора.

Телевізор, у свою чергу, теж нівелює різницю між представниками різних коліс класів. Якщо програма популярна, вона не сепарує глядача. Доценти, продавці, будівельники – геть усі тан-

цюють із зірками, прокидаються із зірками, лягають у ліжку із зірками... Що то за штука – зірки? Дехто з них співає, дехто має спортивне минуле, а дехто – взагалі є незрозуміло ким. «Бузова чуть не попала в дурку, а Водонаева хотела убить Степу», – прочитавши такий заголовок у газеті, вже не дивуєшся і не намагаєшся з'ясувати, хто ці люди. Безперечно, якісь зірки – не ми ж грішні.

І головне, що ця інформаційна зараза гніздиться в кожній хаті, кожному журналі, кожній газеті. В Україні (і здається, не тільки в ній) відбувається активний процес перетворення людей на глядачів. Це нова соціальна формація сучасності, найбільше досягнення інформаційного суспільства. Глядач – керована і передбачувана істота. Він споживає інформацію в перетравленому вигляді, не особливо замислюється над її походженням, а тому є чудовим об'єктом для маніпуляцій. Особливо якщо до «корисного» інформаційного раціону додавати солоденьке – трошки пліток, трошки сексу, трошки переляку. Таку собі водичку-енерджайзер.

Тільки не подумайте, що ми про всесвітню змову сіоністів чи то пак олігархів. Якби йшлося про змову, було б значно легше. Тут, швидше, діють глобальні інтереси, носії яких стимулюють перетворення людства на глядачів. Попри те, що ці самі носії навіть не знайомі між собою, процеси відбуваються паралельно в усіх частинах світу. Кожен пантрує частину своїх грошей і своєї влади, але на різних рівнях продукує один той самий рецепт життя: зранку до станка, ввечері – до телевізора. Думати – не ваша робота.

В результаті ми тупіємо біля телевізора, біля газети, біля комп'ютера. Раніше пролетар тупів через відсутність інформації, сьогодні – через її надмірність. І не дивно, що в Мережі з'являються секретні комплекси вправ з розвитку думок голови, як, наприклад, такий:

Секретний комплекс спеціальних вправ для зміцнення думок голови.

Виконувати натщесерце тричі на день вдома чи на роботі.

1. Множення – вправа для розвитку сили інтелекту.

Сядьте рівно, ноги на ширині табуретки, голова на ширині вух, думки вище пояса. Починаймо множити на рахунок «раз-два». Раз-два – два. Тричотири – дванадцять. П'ять-шість – тридцять. Працюймо, працюймо, не зупиняймося. Дихаймо рівно. Сім-вісім – п'ятдесят чотири. Дев'ять-десять – дев'яносто. Вправу продовжувати до появи задишки, помилки або безкінечності. Вправа складна, кому важко – можна спиратися однією рукою на калькулятор.

2. Коливання – вправа для розвитку сили волі та рішучості.

Сядьте зручно, погляд світлий, думки не напружені. Для вправи візьміть дилему (що воно таке і де взяти?). Годиться будь-яка філософська чи побутова дилема, наприклад, «чи купити юзани гірські лижви?» Стаємо у вихідну невизначену позицію і починаємо вольові коливання: купити – не купити; треба – не треба, – не зупиняймося! – хочу – немає грошей; подобаються – не вмію кататися; гарно виглядають – немає куди ставити. Коливаймося тільки думками, уникаймо рухів головою та корпусом, вони можуть налякати колег! Активніше, не спати! А класно на гірці, сніг – а літо надворі; а друзі вже купили – а всі ноги собі поламали. Закінчуймо вправу у вихідній невизначеній позиції, аби продовжити наступного разу з того ж місця.

Примітка для не дуже поки що розумних: перший час після вправ може боліти голова – це нормально, значить, іде нарощування думок.

Смішно? Тільки на перший погляд. Але ж треба і справді щось робити, аби повернути собі і своїм дітям гордовите ім'я «гомосапієнс».

Особисто нам, звичайно, гріх скаржитися, бо за основним родом діяльності ми – письменники. Робота насправді творча. Іноді ходимо «в народ» – стаємо на виставках, іноді просто на вулиці, підписуємо книжки і розмовляємо з читачами. Комусь подобається наша творчість, хтось підходить суто із зоологічного інтересу, побачивши однакових дядьків. Але нерідко доводиться бути учасником приблизно такого діалогу:

– О, я цих хлопців знаю, читав їхні статті.

– То візьміть нашу книжку, – пропонуємо.

– А це про що? – недовірливо.

– Художня.

– Е-е! Якби публіцистика, взяв би. Пишете ви класно. А художня...

Ми і досі пробуємо переконувати подібних клієнтів, намагаємося всунути їм хоч би найтоншу художню книжку, бо такі розмови насправді не є дуже приємними, адже в першу чергу ми все-таки вважаємо себе письменниками, а не публіцистами. Тішить, звичайно, що хоч якась частина нашої творчості подобається людям, однак звідки апріорне неприйняття художнього тексту? Він недостатньо

серйозний? Так і публіцистика наша теж весела. А останній наш роман узагалі зветься хулігансько-філософським, бо торкається дуже серйозної проблематики.

І раптом осяяння – публіцистика не потребує додаткової роботи уяви читача! Там усе просто: одна-дві думки, ретельно розжовані, аргументовані, з ними можна погодитися, посперечатися і як максимум – переповісти. А у книзі? Герої, образи, сюжет, емоції, кілька шарів – поки розберешся!

Читати художню прозу – велика робота. І не стільки для розуму, скільки для душі. Ви не помічали, що екранізації книжок завжди розчаровують? Пам'ятаємо, як у дитинстві ми плювалися від «Вершника без голови». А чому? Тому що героїв уявляли зовсім інакше і головні сюжетні повороти – теж. А тепер наші діти плюються від «Гаррі Поттера», і не тому, що це поганий фільм, а тому, що він не відповідає образу, який виник в їхніх головах після прочитання. Процеси повторюються у різних поколіннях, а значить, вони є об'єктивними.

Подумавши над цим гарненько, ми навіть дійшли крамольного висновку: книжка сама по собі не є твором мистецтва. Поки вона лежить на полиці або в стародавній бібліотеці глибоко в землі, вона залишається просто «стосиком задрукованого паперу» (хай пробачать автори українського «Закону про видавничу діяльність» за це запозичення з їхнього геніального тексту). Але потрапивши до рук читача, навіть точніше – до його голови, текст розкривається і перетворюється у мистецький твір. Написаний, але не прочитаний текст не є мистецьким явищем. Якщо ми не можемо розшифрувати давньокитайські ієрогліфи, то не відрізнимо кулінарних рецептів від Книги перемін.

Ну а прочитана книжка – чудовий тренажер для розуму і емоцій. Недарма кажуть, що над добрим оповіданням смієшся і плачеш. Відомий цілитель Мірзакарім Норбеков включив тренування емоцій до щоденного комплексу вправ із оздоровлення. Щоранку він велить своїм учням уявити щось дуже сумне, потім веселе, потім ліричне, потім... і так по всій гамі. Норбеков твердить, що без здорової емоційної системи людина не може бути по-справжньому здоровою. І, здається, має-таки рацію.

Від «доброго серіалу» теж сміються і плачуть, скажете ви. Так, але книжка в цьому сенсі все-таки краща за кіно. Хай пробачать друзі-режисери, але кіно – це розжована інформація, група громадян уже зробила за нас левову частку роботи – уявила, зняла, підклала музику. А читаючи книжку, кожен сам перетворюється на Довженка, Фелліні та Спілберга в одній особі. Перегортаючи сторінки, читач фактично знімає кіно у своїй голові, де сам грає всі ролі та епізоди. Він сам – художник по костюмах, освітлювач та гример. Він – звукооператор і режисер. І до того ж – глядач. От що відбувається у нас всередині під час читання доброї книжки. Ну чим не секретний комплекс вправ для розвитку думок та емоцій, які, власне, і відрізняють «гомосапієнс» від інших біологічних видів – акул, політиків чи собак? Читання книжки – це здоровий мінімум

ТОЧКА ЗОРУ

творчої роботи, яку може і навіть зобов'язаний дозволити собі кожен, хто претендує на те, щоб залишитися людиною розумною.

Дійшовши такого висновку, ми раптом зрозуміли, за що письменники люблять своїх читачів. Не тільки ми – кожен письменник любить читача щиро і беззастережно. Бо читач є нашим справжнім співавтором. Без нього наших романів просто не існує. Тільки в його голові наші слова стають (або не стають) твором мистецтва. Тільки його увага робить нас творцями. І кожен письменник це підсвідомо розуміє. І саме тому слова про любов до читача не є просто ввічливою фразою.

Ми з вами постійно думаємо. Ми дістаємо задоволення від цього процесу і саме тому називаємося інтелігентами. І не будемо нітитися цього слова та применшувати своєї ролі в суспільстві. Кожен, хто регулярно читає художні книжки, може сміливо захищувати себе до інтелігенції, до творчих людей, навіть якщо на роботі виконує роль інформаційного пролетаря. Скидаймо ланцюги інформаційного рабства! Крім них нам немає чого втрачати. Ми вміємо думати і переживати, і жоден політик чи олігарх не заборонить нам цього.

Мозок та душа чимось подібні до м'язів – без регулярного тренування зсихаються. Хоч би ви в молодості були чемпіоном Європи, п'ять років без фізичних вправ – отримуйте радикаліт, десять років – інвалідність. Людина, яка не тренує душу, втрачає здатність співпереживати і стає душевним інвалідом, – подивіться, скільки їх навкруги, особливо серед так званої «еліти». І розумових інвалідів не менше. Два роки не читав книжок – каліка. І не важливо, що в юності знав напам'ять Достоєвського. Старі заслуги не мають значення, як не допомагає від радикаліту прикладання олімпійської медалі. На превеликий жаль, зараз нами керують інваліди – духовні та розумові. І в інформаційному просторі задають тон інваліди. Мало того – нас вони прагнуть зробити такими самими убогими, якими є самі.

Чи треба протидіяти цьому? Безперечно. Як саме? Дуже просто – через емоційні враження, через мистецтво, через книжки. Особисто ми любіювали б останній спосіб. 23 квітня – Всесвітній день книжки. І на честь цього свята пропонуємо простий експеримент. Домовтеся з друзями, що протягом двох тижнів усі ви прочитаете одну й ту саму книжку. А потім зберіться на пиво чи на каву і поговоріть – не про те, що бачили вчора по телевізору, не про політику, хай їй грець. А про книжку, яку прочитали. Бо зазвичай як воно буває – сідаєш зі старими друзями... робота у всіх різна, проблеми в кожного свої, спільних знайомих уже сто разів обговорено. От і залишається три варіанти: для жінок – ганчір'я, для чоловіків – футбол, і для всіх – вибори, коаліція, опозиція... Не набридло?

А так – усі щойно прочитали одну й ту саму книжку – один полається, другий похвалить, третій згадає, на що це подібно, посперечається. Ну і коли сподобається, наступного разу можна буде зустрітись з приводу іншої книжки в іншому місці.

Не вабить такий варіант? Спробуйте інший. Ми в дитинстві, наприклад, любили читати вголос усією родиною. Грали в буріме (якщо хтось не знає – це складання віршів на задані рими). Грали в літературне лото, яке робила для нас наша мама, – гра нагадує покер, тільки на картках написано назви творів і треба зібрати комбінацію з творів одного автора (головна складність полягає в тому, що автор ніде не вказаний).

Ми певні, що ви знаєте ще триста способів подібних розваг включно з відвідуванням презентацій та автограф-сесій у книгарнях. То давайте їх застосуємо в боротьбі з інформаційним рабством. Разом ми обов'язково звільнимся від цих принизливих ланцюгів.

Ми – не раби, тобто не глядачі!
І глядачі – не ми!